

Adem Güneş, *Şiddet, Din Eğitimi ve Değerler*, İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2016, 264 s.

Değerlendiren: Kerim Aydın

İçerisinde iki dünya savaşı ve pek çok mücadeleyi barındıran 20. yüzyıl, şiddet açısından zirve sayılabilecek dönemlerden biri olarak tarihe geçmiştir. 21. yüzyılın başında ise özellikle Orta Doğu'daki bitmeyen/bitirilmeyen savaş ve terör olayları da ne yazık ki şiddetin azalmadan devam ettiğini/edeceğini göstermektedir. Küresel boyutta yaşanan bu şiddetin toplumsal ve bireysel olarak da ele alınması gerekmektedir. Nitekim en başta aile olmak üzere okul ve toplum, şiddetin önlenmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Şiddetin önlenmesi adına yapılan çalışmaların da saha araştırması olarak aile, okul ve toplum üzerinde yapılması daha isabetli adımlar atılmasına vesile olacaktır.

Bu eser, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Din Eğitimi Anabilim Dalında Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapan Adem Güneş'in 2015 yılında tamamladığı *Lise Öğrencilerinin Şiddet ve Değer Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* adlı doktora tezinin kitaplaştırılmış halidir. Din eğitiminde materyal geliştirme ve kullanımı ekseninde çalışmaları bulunan müellifin cinsel istismar ve mahremiyet eğitimi üzerine de bir çalışması bulunmaktadır.

Şiddet kavramının din eğitimi açısından gençlik dönemi ve değerlerle ilişkisini incelemeyi amaçlayan bu çalışma; şiddet konusunu aile, okul, medya, din ve değerler açısından ele almaktadır. Eser, giriş bölümüne ek olarak beş ana bölüm ve tablolar listesinden oluşmaktadır. Şiddet kavramı, türevleri ve türleri ile gençlik dönemi ilişkisinin ve değerlerin kaleme alındığı ilk üç bölüme ilave olarak, dördüncü bölümde yazar ortaöğretim öğrencileri üzerine gerçekleştirdiği nicel araştırmasına yer vermiş ve son bölümde şiddeti önlemeye yönelik öneriler sunmuştur.

@ Doktora Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi. kerim081645@gmail.com

Yazar, eserin ilk bölümünde şiddet ve şiddet kavramı ile ilişkili kavramları açıklayıp şiddet olgusunun yapısal özellikleri ve gelişim sürecini ele almıştır. Bu bölümde, şiddetin kaynağına ilişkin görüşlere yer verilmektedir. Şiddetin doğuştan gelen *genetik/fitri* bir yatkınlık veya Freud ve Lorenz gibi içgüdü olduğunu savunan kuramcılar olmakla birlikte, engellenme sonrası ortaya çıkan ya da Albert Bandura gibi gözlem yoluyla (sosyal öğrenme) yani çevredeki modellerden örnekleme yoluyla *sonradan kazanılan* bir davranış olduğunu savunan kuramcılar da olmuştur. Bu bölümde yazar ise, şiddeti her iki kaynağa da dayandırarak şiddet davranışının değişken yapıda olmasını, şiddetin kaynağında da değişkenlik olduğunu kanıtı kabul edip şiddetin tek bir kaynağa bağlı olarak ortaya çıkmaktan uzak bir olgu olduğunu savunmaktadır (s. 61; s. 162).

İkinci bölümdeki ilk ana başlıkta gençlik öncesi dönemde aile, şiddet ve din eğitimi arasındaki ilişkiyi inceleyen yazar, sosyalleşmenin ve doğru kişilik gelişiminin şiddet ile negatif ilişkisine dikkat çekmektedir. İnsanın psiko-sosyal gelişim evrelerinin şiddetle ilişkisine de yer verilirken zihin gelişimi açısından da şiddet kavramına dikkat çekilmektedir. Zira şiddet, çocuğun bilişsel, duyuşsal ve diğer yeteneklerinin aktif hale gelmesini engelleyen, pasifize eden olumsuz bir araçtır (s. 96). Bu bölümde, özellikle çocukta dinî duygu ve düşüncenin gelişmeye başladığı dönemde ve daha sonraki dönemlerde aldığı din eğitimi/dinî eğitimde şiddet uygulanmasının bireyin dine mesafeli kalmasına sebep olabileceğine dikkat çekilmektedir.

Yazarın değindiği Ankara ilinde 1992 ve 2006 yıllarında öğretmenlerin bedensel cezaya yönelik tutumlarının karşılaştırıldığı bir çalışmada, aradan geçen on dört yılda cezalandırma biçimleri değişmekle beraber, uygulanan bedensel cezanın ve şiddetin önemli oranda düşmediği görülmektedir (Gözütok, 2006, s. 234).

Genel olarak eğitimde ve dinî eğitimde disiplini sağlama adına hâkim olan *dayak cennetten çıkmadır* (!) anlayışından tam anlamıyla sıyrılabildiğimizi söylemek zor olsa da¹ geçmiş dönemlere oranla azalma olması sevindiricidir. Din eğitimi özelinde ise sağlıklı bir din eğitiminin ergenlerde şiddet eğilimlerinin engellenmesinde olumlu katkılar yaptığı gözlenmiştir.²

Gençlik, özellikle ergenlik döneminde önemle üzerinde durulması gereken konulardan birisi şiddet konusudur. Bu bölümdeki ikinci ana başlıkta, gençlik döne-

1 Özellikle dinî eğitimin verildiği Kur'an kurslarında hâlâ dayak görüntülerini görebilmekteyiz. 5 Haziran 2017 ve 14 Ocak 2017 tarihinde medyaya yansıyan Kur'an kursundaki şiddet görüntüsü akıllardadır.

2 Detaylı bilgi için bk. Yılmaz (2010).

minde ve okul ortamındaki şiddete vurgu yapılmaktadır. Ülkemizde farklı yer ve zamanlarda yapılan araştırmalara da yer veren yazar, gençlik döneminde ailesinden şiddet görenlerin oranının yüksekliğini ve şiddeti önlemesi gereken okul ortamının ve eğitim programlarının bu konudaki yetersizliğini gözler önüne sermektedir. Örneğin 2004 yılında 3500 ortaöğretim öğrencisinin katıldığı İstanbul merkezli bir araştırmaya göre son bir yıl içerisinde kavgaya karışanların oranı % 50 olarak tespit edilmiştir (s. 147).

Yazarın üçüncü bölümde üzerinde durduğu bir diğer konu, şiddetin değerlerle (manevi/dinî değerler, sevgi, duyarlılık ve saygı) ilişkisi olmuştur. Bu bölümde değer kavramı farklı açılardan açıklanıp sınıflandırılarak şiddet ve değerler arasındaki negatif ilişkiye dikkat çekilmekte ve neden değerler eğitimi sorusuna cevap verilmektedir.

Dördüncü bölümde, şiddetin değerlerle ilişkisine dair gençler üzerinde uygulanan nicel araştırmaya yer verilmektedir. Araştırmasında ilişkisel-tarama (survey) yöntemini kullanan yazar ayrıca *şiddet tutum ölçeği* ve *manevi-insani değerler eğilim ölçeği*nden faydalanmıştır. Müellif, bu bölümde ortaöğretim öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmasının verilerine yer vererek “*Lise öğrencilerinin şiddet eğilim düzeyi arttıkça, değer eğilim düzeyi azalmaktadır.*” temel hipotezine cevap aramaktadır. Yapılan detaylı incelemeler, elli beş tablo ile paylaşarak sunulmuştur. Buradaki bulgular, gençlere ait kişisel özellikler, şiddet ve değer eğilimleri olarak tasnif edilmiştir. Bu bölümde yapılan çalışma sonrası dikkat çekici bazı sonuçlara ulaşıldığını söylemek mümkündür. Örneğin, şiddetin okul türleri ile ilişkisine ait verilerin sunulduğu tabloda altı okul türü içerisinde imam-hatip lisesinde okuyan öğrencilerin şiddet eğilim ortalamalarının en yüksek çıkması, beklenmeyen bir sonuç olarak ifade edilmiştir (s. 198). Akademik başarıları yüksek öğrencilerin şiddet eğilimlerinin düşük çıkması, şiddet içerikli filmleri izleyenlerin ve internet ortamında fazla vakit geçirip şiddet içerikli oyunlar oynayan öğrencilerin şiddet eğilimlerinin yüksek çıkması dikkat çekici diğer bulgulardır. Şiddet eğilimi ile değerler arasındaki negatif korelasyon göz önünde bulundurulursa durumun önemini bir kez daha düşünmek gerekmektedir.

Beşinci ve son bölümde ise yazar, elde ettiği sonuçları maddeler halinde paylaşarak, aileye, okula ve medyaya yönelik öneriler sunmaktadır.

Şiddet ve cinsellik içerikli dizi ve filmler Türkiye’de genellikle tartışma konusu olmasına rağmen, bu dizi ve filmlerin özellikle gençlik ve toplum üzerindeki tesiri üzerine ilahiyat bilimleri ve din eğitimi bilim dalı özelinde disiplinlerarası hatırı sayılır bir çalışma olmaması üzücüdür. Yazarın özellikle medyanın bu faktörüne

değınmesi, kitabın güçlü yanlarından birini oluşturmaktadır. Fakat şiddet kavramı artık hayatımızın her alanıyla anılmaya başlanmıştır. Aile içi şiddet, kadına şiddet, medya ve şiddet, toplumsal şiddet, siyasal şiddet ve küresel şiddet artık çokça duyduğumuz ifadeler haline gelmiştir.

Küresel anlamda şiddet daha çok terör, radikalizm ve fundamentalizm (köktencilik/köktendincilik) bağlamında ele alındığı için yazarın çalışmasında yer almadığını düşünmekteyiz. Fakat yazarın gençlik dönemi öğrencileri üzerine yaptığı nicel araştırması da göstermektedir ki, imam-hatip lisesi ve ilahiyat fakültesi öğrencilerinin şiddet eğilimleri üzerine daha fazla saha araştırmasının yapılması faydalı olacaktır. Zira nicelik olarak her yıl artan öğrenci sayısına nitelik olarak da faydalı olabilecek boylamsal ve kesitsel araştırmalar yapılması kanaatimizce faydalı olacaktır. Bu öğrencilerin şiddet eğiliminin, köktenci düşünce boyutlarının irdelemesi geleceğe dönük faydalı ve yol gösterici adımların atılmasına vesile olabilir. Yaratan yarattıklarının yok edilmesini istemeyeceğine göre, hiçbir dinin özünde şiddet yoktur. Öyleyse şiddete sebep olan eğilimler sadece din boyutuyla değil disiplinler arası bir çalışma olarak ele alınmalıdır.

Şiddet konusu üzerine şimdiye kadar yapılan çalışmalar, daha çok sosyoloji ve psikoloji alanında yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmalarla birlikte, küresel şiddet çalışmaları da ön plana çıkmaktadır. Ancak eğitim genelinde ve din eğitimi özelinde bu konuda yapılan saha araştırmaları daha kısıtlı kalmaktadır. Güncel saha araştırmalarından biri olması, geçmiş döneme nazaran günümüz şiddet anlayışında ne gibi farklılıkların olduğunu/olmadığını kıyaslama imkânı vermesi çalışmaya özgünlük katmaktadır. Sonuç olarak yazarın bu çalışması din eğitimi alanında, müstakil olarak şiddet konusunu ele almamakla beraber, şiddetin değerlerle ilişkisini inceleyen önemli bir çalışmadır. Bu alana ilgi duyan ve araştırma yapmak isteyen araştırmacılar için önemli bulgular içeren bu çalışmanın daha kapsamlı farklı çalışmaların habercisi olmasını ümit ederiz.

Kaynakça | References

- Gözütok, D., Er, O. ve Karacaoğlu, C. (2006). Okulda Dayak (1992 ve 2006 Yılları Karşılaştırması), *Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu*, (ss. 227-236). Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.
- Yılmaz, M. (2012). Ergenlerde şiddetin önlenmesinde din eğitiminin rolü, *Din ve Hayat Dergisi*, 15, 80-83.
- "Kuran kursunda öğrenciye dayak". (2017, 5 Haziran). *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/kuran-kursunda-ogrenciye-dayak-40480355> adresinden 21.06.2018 tarihinde erişilmiştir.
- "Kuran Kursu'nda dayak olayında yeni gelişme". (2017, 14 Ocak). *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/kuran-kursunda-kucuk-cocuga-terlikle-dayak-40336080> adresinden 21.06.2018 tarihinde erişilmiştir.